

DE WACHT AAN DE SLUIZEN

Nele verkeerde in de grootste onrust omtrent Jansone. Ze had den ganschen dag kanongebulder gehoord en was op den Hoogen Blekker gaan kijken. Dit duin ligt aan den weg van 't dorp naar Coxyde-bad en van de kruin geniet men een prachtig vergezicht. Dicht bij ziet men in een krans van groen het stemmig Veurne; aan den einder duikt Adinkerke's toren op en rechts van daar lijnen zich langs de zee eerst de villa's van De Panne, dan die van Idesbaldus en daarna deze van Coxyde zelf. Even piept Ten Bogaerde's torentje boven het duin. Nabij de oude hoeve uit den tijd

der Duinenabdij afkomstig, cirkelden eenige vliegtuigen, die daar hun landingsplaats bezaten. Maar Nele keek in de andere richting ginds over het kerkje van Oostduinkerke, waar boven Nieuwpoort een rookwolk hing... Daar woedde de slag in al zijn hevigheid, daar waagde haar geliefde zijn leven. Tegen den avond bedaarde 't geweld en het meisje zonk op haar kniën in 't zand om God te smeeken haar verloofde toch terug te voeren. 't Dorp daverde van doortrekkende konvooien... Daar kwam de tram, die gewonden naar Veurne voerde... Starstaarde Nele in de wagons, maar in het

donker kon ze de bleeke wezens niet onderscheiden. Eenige afgematte soldaten slopen om 't dorp heen en Nele zag ze, toen ze naar haar hutje in 't duin ging.

— Zijt ge van 't zevende? vroeg ze.

— Ja...

— Och Heere, en zijt gij nu teruggeslagen? Ge zijt toch in 't gevecht geweest.

— Ja, we zijn teruggeslagen... Hebt ge niet wat eten voor ons? vroeg er een van de vluchelingen. We kunnen niet in de parochie komen of de gendarmen pakken ons en we zijn vroed van den honger, en draaien op onze beenen van vermoeidheid.

— Kom mee, noodigde Nele. Zijn er veel gevallen?

— Ja, veel... en vermoord ook!

— Van 't zevende?

Haar stem trilde...

— Ja, ja, van ons regiment! Hebt ge er iemand bij misschien?

— Ja... Jansoone? Kent ge hem?

— Ik ken hem, antwoordde een ander.

— Och Heere, waar is hij?

— Ha, 'k weet het niet...

— Zeg het maar, als 't slecht nieuws is...

— M'n ziele Gods, ik weet het niet! 't Ging in 't eerst al goed, maar 't was dan ieder voor zijn eigen. De Duitschers kwamen op en we moesten weg en er zijn er dan velen door de afleidingsvaart geloopt, niet wetend waar ze doolden, en zoo aan hun einde geraakt. Maar waar Jansoone is, kan ik niet zeggen!

Afgemat sleurden de mannen zich voort... Van vermoeidheid zwegen ze zelfs! Nele bracht hen tot aan de kleine woonste van den visscher en noodigde hen binnen, maar de soldaten weigerden, 't niet vertrouwend zoo dicht bij het dorp.

— Als we maar een beetje eten hebben, zei een van hen, we zullen wel ergens verdoken slapen en morgen keeren we naar 't regiment terug.

— Ja, morgen, maar eer niet, bevestigde een tweede, want anders jagen ze ons vannacht misschien weer in den slag en we kunnen niet meer. Gisteren kwamen we met volle muziek van Veurne... maar ze hebben er zoo al spelend veel naar hun graf geleid.

Nele haalde een heel brood en gaf dit

aan de mannen, die het dankbaar aannamen, het dadelijk in hompen sneden en verorberden. En dan verdwenen ze diep in het duin om ergens een plaats te zoeken buiten den wind en in eenige uren slaap al hun ellende te vergeten.

Nele bleef binnen. Haar grootmoeder kwam nu van haar bed niet meer, en al kon ze nog lang zoo liggen, 't leven vlood toch stillekiens heen.

— Er zijn er vandaag weer veel aan hun dood geraakt, zei het meisje tot Chiel. Ik heb daar eenige soldaten gesproken, die uit den slag komen. Ze waren van 't zevende, God zij Jansoone genadig... De tram had ook veel gekwetsten mee.

— Ja, ja, 't wordt hier een groot kerkhof... Was me dat ook weer schieten van dezen morgen af, merkte de vischer op. De kanonade ging niet van de lucht.

— Arme jongens, zuchtte zijn vrouw. Wat een moorderij toch!

't Werd voor Nele een onrustige nacht... Ze was juist even ingesluimerd en droomde, dat ze haar verloofde tusschen gewonden zocht, toen ze wakker schoot. Ze hoorde een stem...

Och, Heere, zou hij daar zijn! mompelde ze, schielijk opstaande.

Chiel opende al de deur.

— Wat is er toch? kreunde de zieke.

— Niets grootmoeder, blijf maar rustig liggen, zei het meisje gejaagd.

Zelve sloeg ze een doek om en daalde snel de ladder af.

De visscher ontstak een lampje... Hij had een soldaat binnengelaten. 't Was Jansoone.

— O, God, ge zijt daar! juichte Nele... Ik was toch zoo benauwd... Zijt ge gekwetst?

— Neen, maar zijpende nat... en zoo moe, o, zoo moe!

— Droge kleeren en ruste dus, nog al een gemakkelijke remedie, merkte de visscher op. Ein warme drank! Allah, Nele, er is nog vuur onder de assche, raket het op en zet een warmen pot koffie.

Jansoone was op een stoel neergezakt...

— O, 't was vandaag weer zoo wreed... ik geloof, dat een derde van ons regiment gebleven is, hernam hij met een snik... Ze vragen ons altijd 't onmogelijke... we gaan met moed genoeg, en, eerst

winnen we een beetje, maar dan komt de ander met de overmacht, en keert alles om... Ik heb er zooveel zien sterven en verdrinken...

— En hoe zijt ge hier geraakt? vroeg Chiel.

— Ons regiment is naar Coxyde gezonden... Ik heb mij laten vallen en ben weggekropen, om naar hier te komen. Ik weet niet waar de anderen zijn... Ik zal ze morgen wel vinden...

— Bah, ja... peins daar nu niet op. Ge zijt weer een keer door de mazen van 't net geschart en 't is nu maar zaak, dat we u droog en warm in een bedde krijgen, zei Chiel. Elke dag heeft genoeg aan zijn eigen kwaad, lijk het in 't Evangelie staat en we gaan ons niet bezorgd maken voor den volgenden.

En inderdaad 't zoo geteisterde zevende regiment was in Coxyde-bad aangekomen... een troep natte, verkleumde, beslijkte, afgestreden dompelaars, groot toch in hun ellende, als symbolen van het worstelend landelke, dat ieder maal dreigde weg te zinken in den wilden vloed, maar hardnekkig worstelde om te ontkomen... Met velen vielen ze het hotel Terlinck, op den dijk (1), binnen. De goede mevrouw Terlinck stond ondanks haar ouderdom dadelijk op en liet wijn met warm water brengen, om de arme jongens te verkwikken. Ze had geen ruste meer gekend sedert den val van Antwerpen. Eerst kwamen in dichte drommen de vluchtelingen. Dan verschenen zekeren avond Belgische brandkardiers en zeiden: « We zijn daar met een tram gewonden en moeten er zeventig te Coxyde laten ».

— We zullen zien, hoeveel bedden we nog beschikbaar hebben, antwoordde mevrouw Terlinck en op elk kunt ge een gekwetste brengen.

En weldra lagen er twintig lijdens in de ruime, luchtige kamers. De edelmoe-dige hotelhoudster stuurde om verband-linnen, hemden en andere benodighe-den naar Veurne en hielp zelf de onge-lukkigigen verschoonen, verbinden en verplegen.

En van dien dag af, werd er voort-durend veel van haar gëeischt tot verzachting van smarten en het lenigen van ellende. Haar ziel trilde nu weer van

(1). — Niet te verwarren met het gelijkna-mig hotel van dezelfde eigenares in De Panne.

deernis met al deze martelaren van 't zevende... De vermoelden vielen in slaap op den vloer, op banken, op en onder tafels, terwijl anderen een schuil-plaats zochten in de villa's. O, als ze maar rusten mochten! Den volgende morgen verzamelde kolonel Bernheim de mannen... en 't regiment moest naar den sektor van Ramskapelle, weer naar 't front.

Nele was dien ochtend vroeg opge-staan. Ze wist, hoe men bij Nieuwpoort-bad twee militairen had gefusiljeerd, een hoornblazer, van het 7de linie en een soldaat uit dezelfde divisie, ze stierven den dag der veroordeeling, nadat de krijgsraad, bestaande uit een majoor, 4 kapiteins, 1 krijsauditor met 1 griffier, het verzoek om genade had verworpen. De terechtstelling werd gelast door den luitenant-generaal, bevelvoerder der tweede legerafdeeling.

Den 22en Oktober was te Pervyse een soldaat van het derde linie neergescho-ten; de krijgsraad, die hem den zelfden dag veroordeeld had, bestond uit een majoor, twee kapiteins, twee luitenants, een krijsauditor met een griffier.

Nele wilde er voor waken, dat haar geliefde in zijn neerslachtigheid niet van zijn regiment wegbleef... Voor desertie kon men immers zwaar boeten en ont-zettend hard moest het zijn onder eigen kogels te sterven. (1)

Jansoone sliep nog toen Nele hem wekte.

— Wat is er? vroeg hij verdwaasd.

Uw regiment vertrekt, ge moet op-staan en meegaan.

— Waar heen?

— Ik weet het niet, maar ge moet op uw post zijn. Uw kleeren zijn nu droog. Kom, doe uw plicht.

— Och, Heere, weeral op den dompel.

— Ja, 't is hard...

— Laat mij nog liggen... ik zal het wel opzoeken.

— Neen, ge moogt niet blijven! O, als ik u hier houden mocht, God weet, hoe dankbaar ik zou zijn, maar als ge niet op uw post zijt, kunnen ze u fusiljeeren.

(1) De eerste terechtstellingen van Belgische soldaten hadden den 21n September te Waalhem plaats, met een soldaat van het 3e en een van het 23e linie; een ander van het 3e linie werd dienzelfden dag te Mechelen gefusiljeerd. Buiten de hierboven vermelde gevallen was er nog een te Nieuwkapelle, op 18 Oktober, een korporaal van het 12e; dit voor het jaar 1914

— Zoo gauw toch niet, zeker.

— Kom, wees nu moedig, ik zeg het om uw bestwil.

En Jansoone luisterde en een half uur later stond hij in zijn rang.

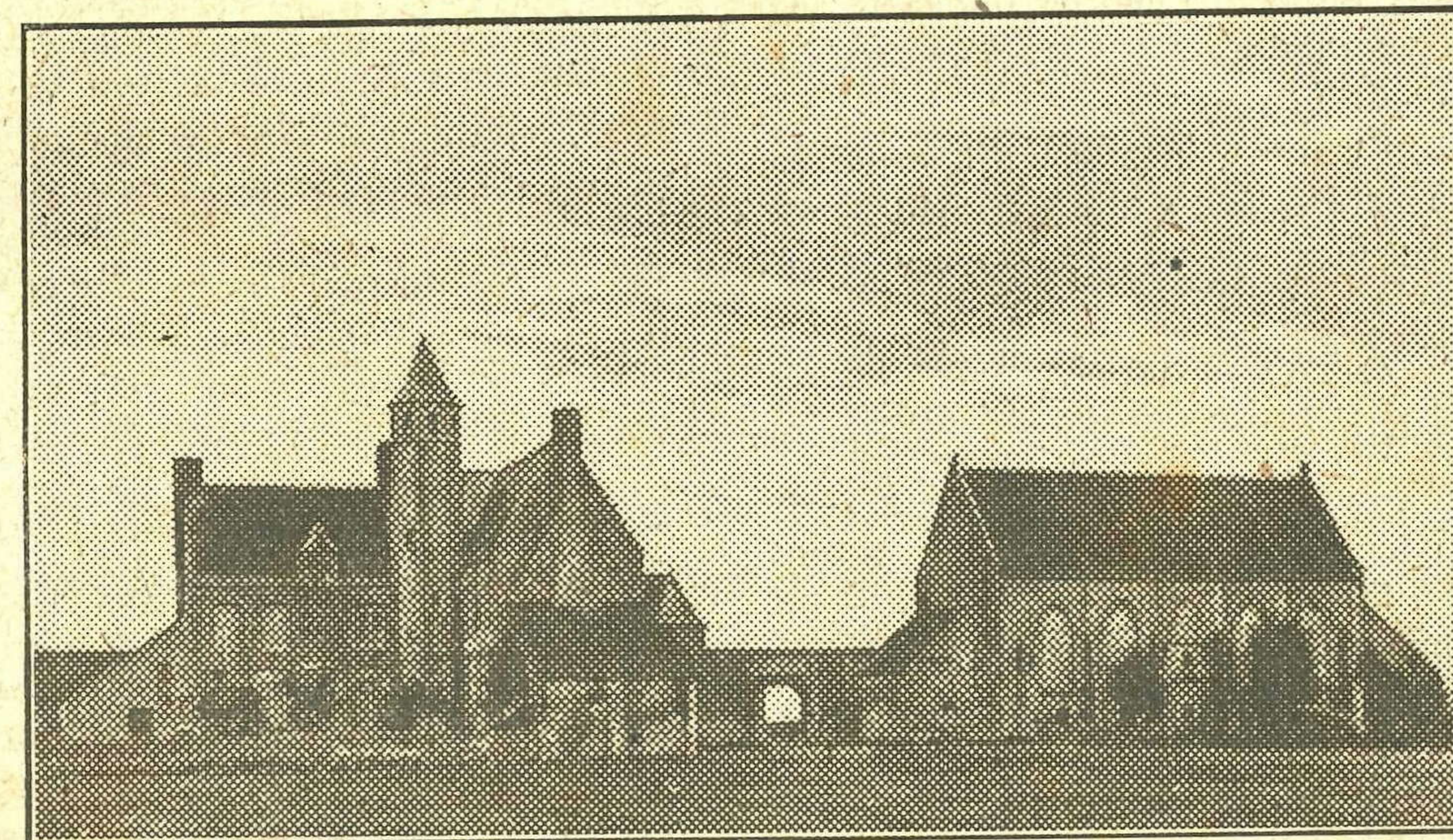
Nele zag hem heen marcheeren. Ze wist nu dat het regiment naar Ramskapelle moest. Daar was het gevaar niet zoo groot, want het water strekte zich tusschen de beide tegenstanders uit. Ze was dus wat geruster.

Ze begaf zich naar het dorp om eenige boodschappen. Ze liep even het kerkje binnen... Op stroo lagen soldaten en hier en daar baden op de verspreide stoelen vrouwen, meest moeders van soldaten, bedrukten, die er troost kwamen zoeken voor hun zielesmarte. De rilde popels bij 't kerkhof zwiepten in den wind. Aan hun voet zouden veel jonge man-

der te vernemen wat de parochianen op 't harte hadden.

— Och, sprak hij menigmaal goedmoedig, de menschen van Coxyde zijn brave en gaan recht naar den hemel.

Uit de duinen kwamen moeders met zieke kinderen tot hem, want in de hutten heerschte nog veel bijgeloof en schreef men menige krankheid aan den boozen invloed van een « kwade hand » toe, en daarom stelde men dan meer vertrouwen in Lootens dan in den dokter, die gewoonlijk pas gehaald werd als de pastoor wel durfde zeggen: « Komt ge nog met dien kleine naar mij, 't is nader den hemel of de aarde ». Maar gewoonlijk blies hij eens op de schamele wich-ten en zegende hen, en de moeders trok-ken dan gerustgesteld heen... Ja, in Vlaanderen was de onkunde nog groot.

De oude hoeve Ten Bogaerde, bij Coxyde, vroeger tot de Abdij der Duinen behorend

nen ter eeuwige ruste worden gelegd.

't Kerkje zelf vertoonde een zonder-lingen stijl, opgesmukt als het was door wijlen pastoor Lootens.

Nog lang zou men op Coxyde van dien zonderlingen herder spreken, een won-derbaar man, vol grillen en kuren. Een helper begeerde hij niet. « k En moete geen knechten hebben, » zei hij soms, « k kan wel alleene mijn kudde weiden. » 't Is waar, dat hij nog al eens een dienst oversloeg... Of, als de kerk vol zat met biechtelingen en hij al te lang naar zijn zin in den stoel gezeten had, kwam hij er uit, ging zegenend langs de wachten-den, steeds herhalend « Absolve te », zon-

Maar, 't meest vertelt men u nog van zijn dood. Lootens verklaarde in zijn laatste ure, dat hij blijmoedig van de wereld ging en in zulken geest ook moest de bevolking hem gedenken. En daarom zouden er den dag van zijn begrafenis maaltijden aangericht worden in de voornaamste herbergen, « soepe, patatten en boullie, en worteltjes, bier, koeke-brood en koffie ». In Vlaanderen ont-breekt immers nooit het uitvaartmaal, als een notabele naar zijn laatste rust-plaats is geleid. Dan worden van een eigenaar alle pachters genoodigd, bij wien men « de wete » laat doen... Maar nu moest gansch Coxyde zich om de

tafel scharen, de visschers uit den «dune», zoowel als de groote boeren der polderhoeven, en ook de geestelijken van 't omliggende. En terwijl daar in het «pastoreel huis», de doode over aarde lag, heerschte in alle herbergen de drukte der voorbereiding, en mochten de bakkers goudgele koekenbrooden kneeden, de brouwers volle tonnen bier leveren. Met groote belangstelling werd de dag van den uitvaart verbeid, en toen deze aangebroken was, zag men van alle kanten de parochianen toestroomen.

Nooit was Coxyde's kerkje zoo vol geweest als nu, en de menschen wisselden elkaars plaats maar wat af, zoodat de eene groep al een borreltje of een glaasje bier kon drinken, terwijl de andere onder priestergezang en orgelge-ruisch een gebedeke las voor de verscheiden ziel. 't Was toch vreemd, dat de zonderlinge, altijd zoo beweeglijke paster, daar nu in die enge kist, tusschen de pinkelende kaarsen lag.

En eindelijk droeg men het lijk grafwaarts. Maar de metsers, die een keldertje voor den doode had gemaakt, was te zuinig geweest met zijn maat, zoodat de kist er niet in kon... Men zette ze er dan naast, want de ambachtsman had thans geen tijd om zijn fout te herstellen!

Hij kon toch niet te laat komen aan 't maal, en hij stond hier op zijn piekebeste, zonder steenen, mortel of truweel... Paster Lootens zou 't hem niet kwalijk nemen, als hij ook eerst zijn «buik» een zielemissie liet lezen.

Terwijl de kist daar plots eenzaam naast het te enge keldertje bleef staan, vulden de herbergen zich met de bonte menigte, en weldra had ieder zijn plaatsje gevonden aan de tafel of de op schragen gelegde planken en kregen de blozende dochters en meiden het druk om al de hongertige gasten te bedienen. Er werd nu niet gesproken, maar naar 's herders bedoeling, smakelijk gegeten, te meer, daar velen zelden in de gelegenheid waren zich zoo eens te goed te doen.

Hadden Uilenspiegel en Lamme Goedzak dien dag door Coxyde's gelagzalen en opkamers kunnen dwalen, ze zouden genoten hebben bij het tafereel... Teniers sloeken leefden hier... Menig geiaat werd rood als dat der vlijtige dienst

zelve, de oogen begonnen vurig te staan, de tongen werden lossers en prijsden den goeden pastor... En niemand had er iets op tegen, toen een vrome ziele een gebed vroeg voor den overledene... Eén bad voor en de anderen zegden wel wat verward, doch oprecht gemeend de woorden na, en toen de duisternis inviel plaatsten ingetogen lieden zelfs een brandend kaarsje bij de kist naast 't kelderke, want «bij een lijk moest er toch licht zijn». En terwijl dat lichtje daar glansde, bleef Coxyde nog lang van geruchte, gejoel en zelfs gezang vervuld. Eindelijk zakten de benden wel voldaan af, boeren, knechten en meiden naar de hoeven, de visschers de duinen in, en de herbergiers berekenden nogmaals hun winste van dezen goeden dag, voordeellig als een cmmegang, beevaart of kermis. Den volgenden morgen verscheen de metsers met zijn alaam en nu kon Lootens rusten in zijn graf. Zijn naam verscheen wat later echter weer druk in de bladen en de gesprekken, want om zijn groot fortuin werd strijd gevoerd. De pastor had zijn beide dienstmaagden een goed bezet gedaan en overigens alles aan 't bisdom vermaakt, waartegen de familie — echter te vergeefs — opkwam.

Och, die naieve tijd was nu voorbij. De mond plooidde zich thans niet tot lachen. Aangrijpende tragedie hing over het gansche gewest. Ernst, angst, onrust verduisterde de wezens en Nele zag dat ook in dit kerkje, waar ze voor haar grootmoeder, haar zwalkenden broer, van wien ze maar geen nieuws kreeg, en voor Jansoone innig had gebeden.

Toen ze weer in de dorpsstraat kwam, daar waar de weg naar Veurne afbuigt, ontmoette ze eensklaps Dhooge, den braven Oostendenaar, met wien ze te Nieuwpoort in de woning van Dewulf had geschild.

— Wel, djeemenis, menschen, zit gij hier nog! riep de man verrast uit.

— Ja, en ik hoop hier te kunnen blijven. 't Is al ver genoeg. Gij zijt ook nog niet te Oostende, he?

— 't Wil niet lukken en toch moet ik er komen. Ik ben naar Veurne geweest, om voor mijn paspoort te zorgen.

— Welk paspoort?

— Voor Engeland, en dan naar Holland en zoo naar huis.

— Onder den Duitscher?

— Wat moet ik doen, als ze dien loeder niet kunnen wegkrijgen? Ik ga mijn vrouw en kinderen halen. Zoo is het geen leven meer. En al ons offensief loopt dood. Nu weer met het 7de. De arme jongens hebben gisteren danig afgezien.

— Ja, ik weet het...

— De Fransche territorialen gaan nu weer probeeren, maar 't is al nutteloos gekrawliend. Ik zeg als onze jongens 't niet kunnen, doet een ander het ook niet.

— En waar zijt ge nu?

— Nog altijd te Nieuwpoort-Baden. Ik trek er weer naar toe, als ik er door geraak, want die Franschen zijn lastige kerels. Dat is maar seffens: «Espion», espion!». Als ge verdraaid in uw haar schart of uwe neuze snuit, noemen ze dat seinen aan den vijand. En steekt ge uw pijpje aan, 't zijn lichtsignalen. Trek dan maar geen stoor op, of vraag niets aan een soldaat. Er zitten al veel burgers in de kapelle van Oost-Duinkerke als spionnen en ze zijn zoo onschuldig als een hoorling. 'k Neme aan, dat ge goed op spionage let, maar ze overdrijven al gelijk. Enfin, we hebben wij niets meer te vertellen. Een lastpost... is nu een burger.

Dhooge groette en trok verder. Nele ging huiswaarts. Ze hoorde opnieuw het geschut.

Inderdaad dien dag deden de Franschen een aanval op Lombardzijde. De brigade de Gyvès van de 81e territoriale divisie drong tot in het dorp door, maar kon er geen stand houden. De Duitschers wachtten den avond af en kwamen dan met een dichte massa op, die door geweldige artillerie gesteund, het dorp terug nam en onze bondgenooten naar den IJzer heen dreef. 't Ging als den vorigen dag met het zevende. In een paniek drongen de Franschen naar de sluizen, hoopten zich daar op, worstelend om de overzijde te bereiken. De stafofficier Clermont-Tonnerre van de 161e brigade gelukte er in eenige groepen tegen te houden, die een linie voor de sassens bezetten en den Duitscher afsloegen. Den 8en, 9en, 10en en 11en trachtten afdeelingen van de 81e divisie territorialen herhaaldelijk Lombardzijde terug te nemen, maar dit gelukte niet. De

vijand bleef in bezit van de plaats, van de duinen, voor Klein-Westende, van den Bamburg aan de andere zijde en van Sint-Joris, zoodat hij dicht om de sluizen lag, waar de Franschen thans de wacht hielden. De 81e divisie territorialen stond onder bevel van generaal Trumelet-Faber, die nu ook het bataljon fusiliers onder zijn orders kreeg, dat we uit Pollinkhove zagen vertrekken.

Dit bataljon kantonnerde te Oost-Duinkerke, de tweede en derde compagnie in de kerk, het eerste op een hoeve aan den weg naar Coxyde, terwijl de vierde een rustplaats zoeken moest in het dorp, dat reeds vol was met militairen, die gewone, nog grotendeels gebleven bevolking en met vluchtelingen. En dat Oost-Duinkerke al onder 't bereik van 't vijandelijk geschut lag, hebben we hiervoor verteld.

Lombardzijde behoorde dus aan de troepen van den keizer, die er den sleutel van gansch onze positie beloerden. De laatste bewoners van het dorp werden naar Oostende gevoerd en tusschen het puin van deze visschersbedevaartplaats hing, als 't geschut zweeg, de stilte van den dood.

Het Onze Lieve Vrouwe beeld was door pastor Blondelle verborgen. Toen er geen enkele inwoner in 't dorp meer vertoefd, was het daar nog, en weken lang is het te midden der beschieting gebleven, tot het, wel beschadigd, van de vernieling gered werd door een Duitsch soldaat, die het naar Oostende bracht. Daar werd het geplaatst in een zaal van den Volksbond, en later in de decanale kerk van HH. Pieter en Pauwel. (1)

Patrouille's van de onzen, Fransche en Belgische waagden zich nog tot nabij de plaats en zelfs verder. Het werd er nu de lastige wacht..., het waken in het slijk met veel ontberingen, een leven, dat een der Franschen schetste in de «Nord Maritime», het blad van Duinkerke, toen hij schreef:

«Toen wij in de lange weken, die wij als «regiment territorial», in verscheidene kantonnement doorbrachten, over soldatenmoed spraken, zagen we in onze verbeelding een groote Duitsche troepen-

(1) Op Zondag, 27 Juni 1920, werd het naar Lombardzijde terug gevoerd.

massa, waarop we instormden, bajonet op 't geweer, met geestdriftig geroep, gedragen door 't rhytme van tamboers en clairons; een stormloop over heuvels en door dalen.

Dat was zoo bij de legeroefeningen geweest.

De moed, parbleu, dat was immers naar den vijand loopen, hem aanvallen, en dan te sneuvelen, voor de kamara-den, na dien bodem met lijken bezaaid te hebben.

Moed, was iets als een dolle, als een heilige koorts, de triomf in den dood.

Nu in November, dreef men ons in 't vuur... in de loopgraven. Gedurende dertien nachten en twaalf dagen, den dertienden werd ik gewond, zaten we in die grachten als begraven, beslijkt, nat, stijf, koud, onder een regen van kogels, schrapnels, obussen, die nacht noch dag een kwartiertje ophielid.

Geen Duitschers. Ze waren ginds aan

de andere zijde van de rivier; geen muziek; « clairons » en « tamboers » werden brankardiers; geen generaal, geen kolonel, geen commandant, geen vlag, geen banieren, zelfs onze galons waren bedekt.

Geen verwezenlijking onzer droomen van theatrale heldhaftigheid; van stormloopen, van bajonetten, door 't bloed geverfd. Neen, maar hoesten door den rook der bomontploffingen, waken, om niet levend begraven te worden onder de afgesloten aarde, luisteren naar 't gekerm van gekwetsten; in het gelaat voelen de hersenen van een kameraad; een arm voor zich uit zien vliegen; een vriend oprapen wiens beenen verbrijzeld zijn of wiens borst opengescheurd is. Zien, hooren en stil blijven. We waren in een graf.

Ons denkbeeld veranderde. Moed was iets meer nederigs, iets meer innerlijks, iets meer duisters, meer zedelijks...

HET BLOEDIG IJZERLAND

DOOR

A. HANS

EEN GEZICHT OP DE VOORMALIGE SAKEN TE NIEUWPOORT

MET DOORSNIFFEN VAN FRIGATELORRAAD IN HET «NEMANDSLAND»

Uitgever J. HOSTE, 36, St-Pieterstraat, Brussel